

**Міністерство освіти і науки України
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського**

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ

**Матеріали
XXIX наукової конференції
здобувачів вищої освіти**

Випуск 44

Одеса – 2023

УДК: 001:005.745

I – 90

Збірник містить тези доповідей окремих учасників
XXIX наукової конференції здобувачів вищої освіти
«Історичний досвід і сучасність».

Редакційна колегія збірника:

Богданова І. М., доктор педагогічних наук, професор,
Букач В. М., кандидат історичних наук, приват-професор,
Наумкіна С. М., доктор політичних наук, професор,
Сокаль М. А., кандидат філологічних наук, доцент,
Сухотеріна Л. І., доктор історичних наук, професор.

Відповідальний редактор – Букач В. М.

Друкується за рішенням Вченої ради Південноукраїнського
національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
від 25 травня 2023 року, протокол № 12.

(С) Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського (м. Одеса), 2023.

(С) Букач В. М., упорядник, 2023.

розпочнеться процес формування регіонального політичного лідерства демократичним шляхом.

-
1. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки: Указ Президента України від 27. 09. 2021// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 10.11.2022)

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАГАЛЬНОГО ПРАВА ЯК СОЦІАЛЬНОГО РЕГУЛЯТОРА

Юнко І., Мельник Ю. П.

Під сутністю у філософії розуміється те, що становить суть явища, процесу, речі, сукупності стійких, постійних характеристик, що визначають властивості цих об'єктів. Тобто при визначенні сутності права виявляються відмінні особливості права, як соціального регулятора, який мав уразних народів у різний час різний зміст. Поняття сутності права в юридичній науці досі залишається дискусійним. Це зумовлено, передусім, складністю права як соціального явища, різноманіттям його проявів у суспільстві, різними методологічними підставами та підходами до визначення сутності права та самого права представниками різних шкіл [1, с. 75].

Взагалі, розробка категорії сутності права характерна для марксистсько-ленінської юридичної науки, проте, на жаль, це було використано не стільки для пізнання відповідних явищ, скільки з метою ідеологічних, політичних – для демонстрації “сутнісних” відмінностей соціалістичної держави та права, для доказу їх прогресивності по Відношенню до відповідних буржуазних юридичних інститутів. В даний час теорія права і держави при розгляді сутності права враховує два аспекти: 1) те, що будь-яке право є насамперед регулятор (формальна сторона); 2) те, чиї інтереси обслуговує цей регулятор (змістовна сторона) [2, с. 176].

У цьому виділяються такі підходи до розуміння сутності права:

- класовий, у межах якого право визначається як система гарантованих державою юридичних норм, що виражають зведену в закон волю економічно, а, отже, і політично, панівного класу (тут право використовується у вузьких цілях як для забезпечення головним чином інтересів пануючого класу);

- загальносоціальний, у межах якого право розглядається як вираз компромісу між класами, групами, різними соціальними верствами суспільства (тут право використовують у більш широких цілях як закріплення і реального забезпечення правами людини і громадянина, економічної свободи, демократії тощо. [3, с. 216].

І класовий, і загальносоціальний підходи у різних пропорціях притаманні сутності будь-якого права, оскільки протягом всієї історії людства в різних народів право, більшою чи меншою мірою, виражало і класові інтереси, і інтереси суспільства загалом. Будь-яка суто класова держава повинна займатися регулюванням суспільних процесів, справами суспільства загалом, тому у такому праві закріплюватимуться і загальносоціальні інтереси. У розвинених демократичних суспільствах, де народ є реальним, а не формальним джерелом влади, право більшою мірою закріплює інтереси суспільства в цілому, і, отже, такому праву більшою мірою притаманна загальносоціальна сутність.

Однак і в цьому випадку не можна зваблюватись і абсолютизувати такий стан речей. Будь-яке суспільство має соціальну статифікацію — складається з класів, соціальних груп тощо. і якщо в державах з антидемократичним державним режимом взаємовідносини між окремими соціальними групами часто набувають характеру відкритого протистояння, то в демократичних таке становище відсутнє, проте не можна говорити про відсутність класів взагалі. У сучасному демократичному суспільстві існує маса можливостей впливу великого капіталу, осіб, які мають політичний вплив на владу - т. зв. "лобізм". Практика "лобіювання" законів призводить до того, що в законодавчих актах на шкоду інтересам суспільства в цілому,

закріплюються положення, які вигідні окремій соціальній групі, тобто таке право має не тільки загальносоціальну сутність, а й класову [4, с. 528].

Поряд з цими основними підходами можна виділити і релігійний, і національний, і расовий та інші підходи до сутності права, в рамках яких відповідно релігійні, національні та расові інтереси домінуватимуть у законах та підзаконних актах, правових звичаях та нормативних договорах. Інакше кажучи, сутність права багатоаспектна, вона не зводиться тільки класовим чи загальносоціальним засадам. Тому по суті права в залежності від історичних умов на перший план може виходити будь-яке з перерахованих початків.

Сучасна теорія права і держави також пропонує підходи до визначення сутності права через його соціальне призначення, яке полягає у регулюванні суспільних відносин, організації управління суспільством. Розкрити значення права для суспільства і конкретизувати його сутність покликана категорія "цінність права".

Цінність права - це здатність права служити засобом для задоволення справедливих, прогресивних потреб та інтересів суспільства та окремих його членів. Цінність права полягає у наступних його якостях: право є засобом організації управління суспільством; право є засобом захисту існуючого суспільного устрою; право є фактором прогресу, оптимізації оновлення, подальшого розвитку суспільних відносин; право є виразником справедливості у суспільстві; право визначає міру свободи особистості суспільстві [5, с. 31].

“Сутність права — це головна, внутрішня, відносно стійка та якісна основа права, яка відображає його справжню природу та призначення в суспільстві... Отже, сутність права — це обумовлена матеріальними та соціально-культурними умовами життєдіяльності суспільства, характером класів, соціальних груп населення, окремих індивідів загальна воля як наслідок узгодження, поєднання приватних чи специфічних інтересів, виражена у законі чи іншим способом визнана державою і що виступає

внаслідок цього загальним (загально-соціальним) масштабом, мірою (регулятором) поведінки та діяльності людей” [1, с. 75].

Право, згідно з Г. Кельзенем, є системою (пірамідою) норм. Головним джерелом єдності та системності норм права є основна (суверенна) норма, яка продукується людською свідомістю та є трансцендетально-логічною категорією пізнання. Завдяки основній нормі, а не будь-яким зовнішнім силам та інститутам, таким як Бог чи держава, будується вся система права, в якій одні правові норми впливають з інших, кожна нижча норма черпає свою законність у нормі значнішої юридичної сили. Зокрема, з основної норми впливає конституція, з якої у свою чергу впливають закони та інші нормативні акти. На останньому ступені системи права знаходяться індивідуальні норми, створювані судовими та управлінськими органами виходячи з правових ситуацій, що виникають. Схвалюючи принцип судового прецеденту, Р. Кельзен зазначав, що завдяки йому право перебуває у стані постійного розвитку і стає досконалішим, індивідуалізованим [6, с. 110].

З цих же позицій виходив м. Кельзен до побудови держави, яку він розглядав як врегульовану, упорядковану нормативну систему примусу, систему відносин, де воля одних є мотивом поведінки для інших, держава в його уявленні - це втілення правопорядку, нормативний примусовий порядок людських відносин панування та підпорядкування.

Слабкою стороною даного вчення і те, що у ньому надто значний крен до формальний бік права, що спричинило собою ігнорування його змістовної боку (прав особистості, моральних почав юридичних норм, відповідності їх об'єктивним потребам розвитку і т. п.). Тому представники цієї теорії недооцінюють зв'язок права із соціально-економічними, політичними і духовними чинниками, т. е. надмірно “очищають” право. Визнаючи той факт, що основну норму приймає законодавець, Кельзен перебільшує роль держави у встановленні ефективних юридичних норм. В силу різних причин воно може задовольнятися і застарілими нормами, і довільними нормами, що не

відповідають юридичному мотиву, що сформувався в суспільстві, реальним суспільним відносинам [6, с. 110].

1. Актуальні проблеми теорії держави та права: навчальний посібник/ За ред. П. В. Волвенко, Л. М. Князькова та ін. Донецьк: Норд Комп'ютер, 2007. 75 с.
2. Циппеліус Р. Юридична методологія/ Пер. з нім. Київ: Реферат, 2004. 176 с.
3. Актуальні проблеми теорії права: Навчальний посібник. Запоріжжя: Просвіта, 2014. 216 с.
4. Прокопенко В. І. Трудове право: підручник. Харків: Консул, 2002. 528 с.
5. Бурлай Є. До питання про функції права. *Вісник Академії наук України*. 2005. № 3(12). С. 31 - 42.
6. Волошин Ю. О. Принцип. *Юридична енциклопедія*; в 6 т./ За ред. Ю. С. Шемшученко та ін. Т. 5. Київ: УЕ, 2003. С. 110 - 111.

ПОНЯТТЯ МІЖДЕРЖАВНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА І ЙОГО РОЗВИТОК В ІСТОРІЇ МІЖНАРОЖНИХ ВІДНОСИН

Попазова М., Бабіна В. О.

Співпраця завжди відігравала і продовжує відігравати фундаментальну роль у міжнародних відносинах, будучи одним з найефективніших механізмів взаємодії між державами. Зростання взаємозалежності світу, виникнення і загострення глобальних проблем і як наслідок нездатність держав вирішити ці проблеми поодиноці надзвичайно збільшили об'єктивні потреби в розширенні та інтенсифікації співпраці на світовій арені.

Економічна система кожної країни унікальна і неповторна, оскільки, національні економіки мають свої особливості і відмінні риси, пов'язані з соціально-економічним рівнем розвитку, географічним положенням, кліматом, ресурсним потенціалом, своєрідністю національного ринку, правовими нормами, трудовими традиціями, культурними та історичними явищами. У той же час розвиток національних економік країн сучасного світу відбувається під впливом глобалізаційних процесів, планетарних